

**STUDIU PRIVIND PATRIMONIUL CONSTRUIT TRADIȚIONAL AL LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL HARGHITA
PENTRU PROGRAMUL**

**FALUKÉPVÉDELMI TANULMÁNY A HARGITA MEGYEI FALVAK HAGYOMÁNYOS, ÉPÍTETT ÖRÖKSÉGÉNEK
MEGŐRZÉSÉRE**

**“OCROTIREA ȘI CONSERVAREA IMAGINII SATULUI
HARGHITEAN”**

“HARGITA MEGYEI FALUKÉPVÉDELMI PROGRAM”

**SATUL CHEDIA MARE – COM. ȘIMONEȘTI
NAGYKEDE – SIMÉNFALVA KÖZSÉG**

Beneficiar /Megrendelő:

Județul Harghita – Consiliul Județean Harghita
Hargita Megye – Hargita Megye Tanácsa

decembrie 2015 – februarie 2016
2015 december – 2016 februar

FOAIA DE CAPAT/BEVEZETŐ

Denumire proiect: STUDIU PRIVIND PATRIMONIUL CONSTRUIT TRADIȚIONAL AL LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL HARGHITA PENTRU PROGRAMUL "OCROTIREA ȘI CONSERVAREA IMAGINII SATULUI HARGHITEAN"

Tervmegnevezés: HARGITA MEGYEI FALUKÉPVÉDELMI PROGRAM: FALUKÉPVÉDELMI TANULMÁNY A HARGITA MEGYEI FALVAK HAGYOMÁNYOS, ÉPÍTETT ÖRÖKSÉGÉNEK MEGŐRZÉSÉRE

Amplasament: județ Harghita, com. Șimonești, sat Chedia Mare

Helyszín : Hargita megye, Siménfalva község, Nagykede

Beneficiar: Consiliul Județean Harghita

Megrendelő: Hargita Megye Tanácsa

Coordonator proiect: S.C. TOPOPREST S.R.L., arh. Bălan Ioan

Tervkordinátor:

Specialiști RUR / szakértők:

arh. Bălan Ioan

Specialiști DMI / Műemlékvédelmi szakértők:

arh. Máthé Zoltán

Elaborator studiu / Tanulmány készítője:

S.C. TOPOPREST S.R.L., S.C. YOUPLAN S.R.L.-D., S.C. ARC STUDIO S.R.L.

Proiectanți / Tervezők:

urb. Timotei Fecioru

urb. peis. Blága Botond

urb. peis. Ioana Alexandra Mircea

urb. Andrei Ștefan Săbău

Nr. proiect / Tervszám: 28656/96/2015

Data / Dátum: 12. 2015 - 02.2016

Faza / Tervfázis: Studiu / Tanulmány

BORDEROU GENERAL/TARTALOMJEGYZÉK

1. Piese scrise/ Írott rész

- Pagina de titlu, lista de semnături / Címlap
- Borderou / Tartalomjegyzék
- Memoriu – concluzii privind cartarea satului și patrimoniul material local/
Következtetések – a falu helyi örökségének feltérképezése
- Tabelul de evaluare /Értékelő táblázat
- Fișe de cartare /Értékelő adatlap
- Regulament local de urbanism privind ocrotirea imaginii satului /
A faluképvédelmet elősegítő helyi urbanisztikai szabályzó

2. Piese desenate / Rajzolt rész

- Localizare în județ / Elhelyezkedési térkép
- Hărți istorice/Történelmi térképek
- Plan de situație / Helyszínrajz
- Peisaj teritorial / Környező táj
- Analiza peisajului / Tájelemzés
- Reglementări urbanistice/Urbanisztikai szabályzó

3. DVD

Piese scrise/ Írott rész

- Memoriu – concluzii privind cartarea satului și patrimoniul material local
Következtetések – a falu helyi örökségének feltérképezése
- Tabelul de evaluare /Értékelő táblázat
- Fișe de cartare / Értékelő adatlap
- Regulament local de urbanism privind ocrotirea imaginii satului /
A faluképvédelmet elősegítő helyi urbanisztikai szabályzó

Piese desenate

- Localizare în județ / Elhelyezkedési térkép
- Hărți istorice/Történelmi térképek
- Plan de situație / Helyszínrajz
- Peisaj teritorial / Környező táj
- Analiza peisajului / Tájelemzés
- Reglementări urbanistice/Urbanisztikai szabályzó

Fotografii

- Fotografii elemente valoroase / Értékes elemeket tartalmazó fotók
- Fotografii / fotók

**STUDIU PRIVIND PATRIMONIUL CONSTRUIT TRADIȚIONAL AL LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL HARGHITA
PENTRU PROGRAMUL**

**FALUKÉPVÉDELMI TANULMÁNY A HARGITA MEGYEI FALVAK HAGYOMÁNYOS, ÉPÍTETT ÖRÖKSÉGÉNEK
MEGŐRZÉSÉRE**

MEMORIU – SAT CHEDIA MARE, COM. ȘIMONEȘTI

MŰLEÍRÁS – NAGYKEDE – SIMÉNFALVA KÖZSÉG

CUPRINS / TARTALOMJEGYZÉK

- 1. SCOPUL STUDIULUI / A TANULMÁNY CÉLJA**
- 2. DATE DESPRE LOCALITATE / A TELEPÜLÉS LEÍRÁSA**
- 3. STRUCTURA ȘI TIPUL LOCALITĂȚII / A TELEPÜLÉS TÍPUSA ÉS SZERKEZETE**
- 4. CONCLUZIILE TABELULUI DE EVALUARE / KÖVETKEZTETÉSEK – ÉRTÉKELŐ TÁBLÁZAT**
 - A. Locuințe/obiective de utilitate publică / Lakóházak és középületek**
 - B. Șuri / Csűrök**
 - C. Porți / Kapuk**
 - D. Împrejmuiri / Kerítések**
 - E. Fântâni / Kútak**
 - F. Clădiri anexe pentru utilaje, clădiri anexe pentru depozitare, cuptoare, wc in curte, stup de albine, morminte și opere comemorative de război
Melléképületek, tározók, kemencék, árnyékszék, méhkaptár, hadisírok és megemlékező alkotások**
- 5. MONUMENTE ȘI SITURI ARHEOLOGICE / MŰEMLÉKEK ÉS RÉGÉSZETI HELYEK**
- 6. ELEMENTE PROPUSE PENTRU PROTECȚIE LOCALĂ / HELYI VÉDELEMRE KIJELÖLT ELEMÉK**
- 7. ELEMENTE VALOROASE / ÉRTÉKES ELEMÉK**

**STUDIUL PRIVIND PATRIMONIUL CONSTRUIT TRADIȚIONAL AL LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL HARGHITA
PENTRU PROGRAMUL**

**FALUKÉPVÉDELMI TANULMÁNY A HARGITA MEGYEI FALVAK HAGYOMÁNYOS, ÉPÍTETT ÖRÖKSÉGÉNEK
MEGŐRZÉSÉRE**

MEMORIU – SAT CHEDIA MARE, COM. ȘIMONEȘTI

MŰLEÍRÁS – NAGYKEDE – SIMÉNFALVA KÖZSÉG

1. SCOPUL STUDIULUI / A TANULMÁNY CÉLJA

Motto: "Cea mai interesantă zonă, aflată pe aceste granițe, este frumoasa țară a secuilor, cel care este cel mai puțin cunoscut, despre care și noi însuși știm puține lucruri. Prin urmare a fost o nevoie urgentă de a descoperi și descrie"

Motto: „És éppen ezen véghatárainkon fekvő legérdekesebb terület, a szép Székely föld az, mely legkevésbé van ismerve, melyről önmagunk is legkevésbé tudunk. Égető szükségévé vált tehát annak felkutatása és ismertetése” (Orbán Balázs)

Obiectul studiului este identificarea elementelor valoroase care fac parte din patrimoniul material al satului și alcătuirea unui regulament local de urbanism care să protejeze specificul locului. Pentru aceasta sunt inventariate toate casele, șurele, porțile, împrejmirile, fântânile, spațiile verzi, clădirile anexe pentru utilaje, clădirile anexe pentru depozitare, cuptoarele, wc-urile în curte, stupii de albine, mormintele și operele comemorative de război. Se realizează o bază de date, structurată pe trei categorii: tipologie, originalitate și stare de degradare. Pentru componentele valoroase ale patrimoniului material local se vor realiza fișe de cartare și relevee sumare.

A felmérés célja: azonosítani az értékes elemeket, amelyek az itteni falvak anyagi örökségének részeit képezik, valamint egy helyi urbanisztikai szabályzat létrehozása, mely a helyi jellegzetességek megvédésére fektet hangsúlyt. Ennek érdekében feltárba vesszük az összes házat, csúrt, kaput, kerítést, zöldrevezetést, melléképületet, kemencét, árnyékszékét, méhkaptárt, hadisírokat és megemlékező alkotásokat. Készül egy adatbázis három kategóriába rendezve: tipológia, eredetiség és állapot. A helyi anyagi örökség értékes komponenseiről értékelő adatlap és vázlatos felmérés készül.

Scopul nostru este, în afară de a înțelege satul și de realiza diferite propuneri, atragerea atenției asupra distrugerii elementelor arhitecturale valoroase caracteristice satului secuiesc, respectiv: porți secuiești; porți din zidărie cărămidă sau piatra cu închidere pe întreaga deschidere;

prispes sculptate; învelitori din țiglă sau șindrila, etc – care au un rol important în definirea peisajului. Dispariția treptată a șurelor și a caselor vechi secuiești și înlocuirea acestora cu intervenții noi, stridente, atipice, face ca satul să piardă din caracterul original. În calitate de elaboratori ai acestui studiu, considerăm ca o datorie imensă semnalarea și luarea de măsuri împotriva pericolului de a deteriora și pierde bogăția culturală și arhitecturală a satelor secuiești.

Munkánk célja a megismerésen, ismertetésen és javaslatokon túl a figyelemfelkeltés a székely falukép értékes, jellegzetes elemeinek pusztulását illetően: a faragott székelykapuk, kőből, téglából falazott, vaskos, cseréppel fedett vagy ívvel lezárt udvarházakra jellemző kapuoszlopok, a faragott tornácok, a kézzel vetett cserép, vagy zszindellyel fődött magas szögű tetők, melyek tájmeghatározó szerepe is rendkívül fontos, valamint az egyre fogyó csűrök, melyek mesteri faszerkezete, látványos tömege nélkül nem székely falu többé a falu. E tanulmány szerzőiként, úgy gondoljuk, kötelességünk jelezni és lépéseket tenni annak irányába, hogy megakadályozzuk e kultúrában és építészeti értékekben gazdag falvak pusztulását.

2. DATE DESPRE LOCALITATE / A TELEPÜLÉS LEÍRÁSA

Satul Chedia Mare, cu suprafață de 18.12 ha, situat în sud-vestul județului Harghita aparține de comuna Șimonești. Împreună cu satul-soră Chedia Mică, se regăsește în vestul comunei, în zona depresionară învecinată cu Depresiunea Cristurului Secuiesc, la cca 8km de orașul Cristuru Secuiesc, făcând parte din grupa de dealuri Subcarpații Târnavei Mici. Parte a bazinului hidrografic al Târnavei Mari, Chedia Mare se găsește într-o zonă cu probleme în asigurarea apei potabile, datorită secării pârâului Kede. În subteranul localității și în împrejurimi se găsesc gaze naturale, exploatate la începutul anilor '80. Climatul zonei este unul continental moderat, cu amplitudini termice mari între sezoane și cca 75-80 zile de îngheț pe an. Profilul așezării este zoo-agricol, activitățile agricole și de creștere a animalelor făcându-se pentru întreținere personală și nu ca activitate comercială.

Nagykede 18.12 ha felületű falu, Hargita megye délnyugati részén helyezkedik, és Siménfalva községhez tartozik. Falu-testvérével, Kiskedével, együtt a község nyugati részén fekszik, alacsony légnymású területen, Székelykeresztúr szomszédságában, körülbelül 8km-re Székelykeresztúr várostól. A falu és környékén földgáz található, amelyeket a '80 években termeltek ki. A környék éghajlata mérsékelt kontinentális, termikus kilengéssel az évszakok között és körülbelül 75-80 nap fagyás évente. A falu gazdasági profilját főként állattenyésztés, valamint mezőgazdaság képezi saját felhasználásra és nem pedig eladásra.

Prima mențiune a localității a apărut în 1436 în scrierile lui Ernst Wagner, ce lega numele așezării de numele propriu Kedei Janos, probabil întemeietorul satului sau unul din primii locuitori de vază. În anul 1567 așezarea număra 5 porți, și în 1786 avea 203 locuitori, de aproape zece ori mai mulți decât în prezent - 25. Scăderea demografică drastică a avut loc pe fundalul unei emigrări masive după anul 1975. Până atunci satul Chedia Mare și sora sa, Chedia Mică au avut o viață social-culturală foarte activă, marcată de festivități, baluri și piese de teatru, așezarea având chiar și o bibliotecă la un moment dat. Cele mai cunoscute personalități din Chedia Mare sunt: Sándor Mózes, profesor gimnazial și inspector școlar și Fekete István, inginer, speolog și cartograf.

Első bejegyzés a faluról 1436-ban jelenik meg Ernst Wagner írásaiban, amelyek a helység nevét a saját nevéhez kötik, Kedei János, valószínűleg a falu létrehozója vagy első lakosa. 1567-ben a település 5 kaput számol, és 1786-ban 203 lakosa volt, majdnem tízszerese a mai lakosoknak-25. A lakosság drasztikus csökkenése, az 1975 utáni emigrálások során következett be. Addig Nagykede és testvére Kiskede aktív szociokulturális életet élt, ünnepekkel, bálokkal illetve színjátékokkal, a település könyvtárral is rendelkezett valamikor. Legismertebb személyiségek Nagykedéből: Sándor Mózes gimnáziumi tanár és tanfelügyelő és Fekete István, mérnök, barlangkutató és térképész.

3. STRUCTURA ȘI TIPUL LOCALITĂȚII / A TELEPÜLÉS TÍPUSA ÉS SZERKEZETE

Satul Chedia Mare este un sat de vale cu o structură ramificată. Vatra satului, compusă din clădirile cu destinație publică: școala și centrul comunitar se regăsesc la intersecția celor două ramuri de circulație, în timp ce bisericile, una din ele nefolosită, au o poziție excentrică, la marginea de vest, respectiv în est, în afara satului. Construcțiile sunt dispuse într-o structură parcelară cu interspații, cu casele dispuse fie pe stanga, fie pe dreapta, cu poziționarea preponderent perpendiculară pe axul drumului. Aceasta poziție pe lot generează un front stradal neregulat, ritmat de grădini, livezi și parcele libere. Șura are o poziție transversală, paralelă cu strada, separând lotul în două spații: curtea și grădina. Alte clădiri gospodărești precum anexe pentru depozitare și WC-uri de curte sunt dispuse în zonele dinspre spatele loturilor, în timp ce fântânile, cuptoarele și bucătăriile de vară sunt în curtea din față.

Nagykede kis völgy menti falu, lineárisan fejlődött a főút mentén amely átszeli kelet-nyugat irányban. A falu központját középületek alkotják: az iskola és a művelődési ház a mellékágak kereszteződésénél találhatóak, míg a templomok, amelyek közül az egyiket nem használják, különböző pontokban, a falu nyugati illetve keleti szélén vannak elhelyezve. Az épületek szalagtelkes, laza sorházas formában szerveződnek, jobb illetve a bal oldalon, az utca tengelyére merőlegesen. Ez az elhelyezés egy rendezett utcát képez, ütemezve a kertek, gyümölcsösök és üres telekrészekkel. A csűr átlósan, az utcával párhuzamosan van elhelyezve, elválasztván az udvart két részre: hátsó és első. Egyéb háztartási épületek mint például tárolók, és az árnyékszék az udvar hátsó részén található, míg a kutak, kemencék és nyári konyhák (sütő) az udvar első részén helyezkednek.

4. CONCLUZIILE TABELULUI DE EVALUARE / KÖVETKEZTETÉSEK – ÉRTÉKELŐ TÁBLÁZAT

A. Locuințe/obiective de utilitate publică / Lakóházak és középületek

Au fost numărate 40 locuințe și obiective de utilitate publică, care au fost clasificate după trei categorii: tipologie, originalitate și starea de degradare. Cele trei categorii prezintă următoarele subcategorii:

40 ház -beleértve középületeket- volt azonosítva, melyek a következők szerint csoportosulnak: típus, eredetiség és állapot. Ezen három kategória a következő alkategóriákat tartalmazza:

1. CASE DE LOCUIT / LAKÓHÁZ

A. Tipologie / Típus

A. case tradiționale simple și vechi

Szimpla, hagyományos régi ház

B. case tradiționale vechi cu arhitectură mai complexă

Hagyományos, régi ház bonyolultabb architektúrával

C. case de locuit comune construite după anul 1950

Az 1950-es évek után épített, szokásos lakóház

D. case stridente și deranjante din punct de vedere a imaginii satului tradițional

A hagyományos faluképtől eltérő, kirívó, zavaró ház

E. conace sau clădiri cu acest caracter

Kúriák és hasonló karakterű házak

B. Originalitate / Jelleg

- fără nicio intervenție

Eredeti, beavatkozás nélküli

- prezentând intervenții potrivite (de renovare)

Megfelelő beavatkozással (felújítás)

- prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

Nem megfelelő beavatkozással (módosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

- bună / Jó

- medie / Átlagos

- rea / Rossz

2.OBIECTIVE DE UTILITATE PUBLICĂ / KÖZÉPÜLETEK

Astfel, se identifică ca obiective de utilitate publică 6 construcții, respectiv: biserica, 1 clădire de învățământ – școală generală, 1 casă de cultură, 2 centre comerciale- magazin+bar, 1 posta.

Középületek: templom, iskola – általános iskola, 1 kultúrotthon, 2 helyi vegyesbolt/élelmiszerbolt + kocsmá, 1 posta hivatal

Concluzii / Következtetések:

A. Tipologie / Típus

cca 50% - 20 case tradiționale simple și vechi

20 szimpla, hagyományos régi ház

cca 10% - 4 casă tradițională veche cu arhitectură mai complexă

4 hagyományos, régi ház bonyolultabb architektúrával

cca 35%- 14 case de locuit comune construite după anul 1950

14 az 1950-es évek után épített, szokásos lakóház

cca 5% - 2 case stridente și deranjante din punct de vedere a imaginii satului tradițional

2 hagyományos faluképtől eltérő, kirívó, zavaró ház

0.00% - 0 conace sau clădiri cu acest caracter

0 kúria

B. Originalitate / Jelleg

cca 70% - 28 case fără nicio intervenție

28 eredeti, beavatkozás nélküli

cca 5% - 2 case prezentând intervenții potrivite (de renovare)

2 megfelelő beavatkozással (felújítás)

cca 25% - 10 case prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

10 nem megfelelő beavatkozással (módosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

Cca 42% - 17 case stare fizică bună / 17 jó állapotú

Cca 33% - 13 case stare fizică medie / 13 átlagos állapotú

cca 25% - 10 case stare fizică rea / 10 rossz állapotú

Rezultă din valorile de mai sus că satul Chedia Mare își păstrează în cea mai mare parte- cca 65% aspectul tradițional, numai în jur de 35% la suta fiind construcții netradiționale, realizate după

anul 1950. Cele mai multe case se prezintă încă în forma lor originală, însă cea mai mare parte din intervențiile efectuate au fost nepotrivite, alterând arhitectura inițială. Astfel, un sfert din casele satului sunt afectate de intervenții nepotrivite. Acest lucru arată că, deși oamenii au intenția de a îmbunătăți gospodăriile, le lipsește îndrumarea necesară pentru a o face în spiritul autohton.

A fenti értékek alapján az derül ki hogy Nagykedde, nagyrészből – kb 65%-ban megőrzi hagyományos jellegét, az épületeknek, csak 35%-a 1950 utáni. A legtöbb ház eredeti állapotú, viszont a legtöbb beavatkozás nem megfelelő, az eredeti architektúrától eltér. Így egy negyede a házaknak nem képviseli az itteni hagyományos tipológiát. Annak ellenére hogy a lakosoknak megvan a szándékuk a háztartások felújítására, hiányzik a megfelelő irányítás ahhoz, hogy a helyi szellem értékében tegyék ezt.

Din cauza scăderii demografice și a restrângerii satului, unele locuințe sunt abandonate, mărinde procentul de case în stare proastă la cca un sfert din total. Numai în jur de 42% din sat este încă în stare fizică bună, o treime fiind în curs de degradare, pe lângă construcțiile deja distruse parțial. Satul este îmbatrânit și e posibil ca în următorii ani să se micșoreze chiar mai mult, iar elementele construite se vor pierde fără lucrări de întreținere.

A népesedés csökkenése miatt néhány háztartás elhagyott, megnövelvén a romlott házak százalékát, körülbelül egy harmadra az összegből. A falunak csak 42%-a van jó fizikai állapotban, háromnegyede romló állapotú, a már félig tönkrement házak mellett.

B. Șure / Csűrök

Au fost numărate 16 șure care au fost clasificate după trei categorii: tipologie, originalitate și starea de degradare. Cele trei categorii prezintă următoarele subcategorii:

16 csűr volt azonosítva, melyek a következők szerint csoportosulnak: típus, eredetiség és állapot. Ezen három kategória a köv. alkategóriákat tartalmazza:

A. Tipologie / Típus

A. șure simple din bârne de lemn

Szimpla, fagerendás csűr

B. șure din bârne de lemn cu grajd pentru animale, din piatră sau cărămidă

Fagerendás csűr kő- vagy téglaiállalóval

C. șure din cărămidă sau piatră

Tégla- vagy kőcsűr

D. șure noi din cadre de lemn și scânduri

Új, fakeretes, deszkázott csűr

E. șure aferente conacelor

Kúriákhoz tartozó csűr

B. Originalitate / Jelleg

• fără nicio intervenție

Eredeti, beavatkozás nélküli

• prezentând intervenții potrivite (de renovare)

Megfelelő beavatkozással (felújítás)

• prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

Nem megfelelő beavatkozással (modosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

- bună / Jó
- medie / Átlagos
- rea / Rossz

Concluzii / Következtetések:

A. Tipologie / Típus

cca 100% - 16 șure simple din bârne de lemn

6 szimpla 4, fagerendás csűr

0.00% - 0 șure din bârne de lemn cu grajd pentru animale, din piatră sau cărămidă

0 Fagerendás csűr kő- vagy téglaiállalóval

0.00% - 0 șure din cărămidă sau piatră

0 Téglavagy kőcsűr

0.00% - 0 șure noi din cadre de lemn și scânduri

0 Új, fakeretes, deszkázott csűr

0.00% - 0 șure aferente conacelor

0 Kúriákhoz tartozó csűr

B. Originalitate / Jelleg

cca 75% - 12 șure fără nicio intervenție

12 Eredeti, beavatkozás nélküli csűr

Cca 12.5% - 2 șure prezentând intervenții potrivite (de renovare)

2 csűr megfelelő beavatkozással (felújítás)

cca 12.5% - 2 șure prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

2 csűr nem megfelelő beavatkozással (módosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

cca 31% - 5 șure în stare fizică bună

5 jó állapotú

cca 63% - 10 șure în stare fizică medie

10 átlagos állapotú

cca 6% - 1 șură în stare fizică rea

1 rossz állapotú

Toate șurele din satul Chedia Mare sunt pe tipologia clasică de șură simplă, din bârne de lemn. Un mic procent din ele, cca 12.5% au fost renovate într-un mod potrivit, care le-a revitalizat imaginea, în timp ce alt procent similar a fost alterat prin improvizații și utilizare de materiale nepotrivite. În rest, trei sferturi din ele nu au fost niciodată consolidate sau reparate, motiv pentru care mai puțin de o treime din ele sunt încă în stare bună. Cele mai multe, cca 63% sunt în curs de deteriorare, nemaifiind niște construcții atât de necesare precum în trecut.

Az összes csűr Nagykedéből a klasszikus tipológia szerint épült, az az fagerendás. Kis százalék, kb 12.5% van megfelelő módon restaurálva, miközben egy másik része improvizáció, illetve nem megfelelő anyagok alapján módosult. Az össz háromnegyede még eredeti, viszont ezek negyede csupán jó állapotú. A legtöbb, kb 63% rossz állapotú, mivel napjainkban már nincs akkora szerepük, mint a múltban.

C. Porți / Kapuk

Au fost numărate 34 porți care au fost clasificate după trei categorii: tipologie, originalitate și starea de degradare. Cele trei categorii prezintă următoarele subcategorii:

34 kapu volt azonosítva, melyek a következők szerint csoportosulnak: típus, eredetiség és állapot. Ezen három kategória a köv. alkategóriákat tartalmazza:

A. Tipologie / Típus

A. porți simple țărănești

Szimpla, parasztos kapu

B. porți cu închidere deasupra la poarta mică

Kapu, fedett gyalogkapuval

C. porți cu închidere pe întreaga deschidere

Teljesen fedett kapu, a ház homlokzatából folytatólagosan

D. porți secuiești

Székelykapu

E. porți care imită tipologii tradiționale, dar parțial, din materiale neadecvate

Kapu, amely hagyományos tipológiákat imitál, de részben nem megfelelő anyagokból

F. porți care s-au realizat din materiale netradiționale cu aspect strident

Kirívó megjelenésű, nem hagyományos anyagokból készült kapu

G. porți aferente conacelor

Kúriákhoz tartozó kapu

B. Originalitate / Jelleg

• fără nicio intervenție

Eredeti, beavatkozás nélküli

• prezentând intervenții potrivite (de renovare)

Megfelelő beavatkozással (felújítás)

• prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

Nem megfelelő beavatkozással

C. Stare fizică / Állapot

• bună / Jó

• medie / Átlagos

• rea / Rossz

Concluzii / Következtetések:

A. Tipologie / Típus

cca 47% - 16 porți simple țărănești

16 szimpla, parasztos kapu

0.00% - 0 porți cu închidere deasupra la poarta mică

0 kapu, fedett bejárati (kis)kapuval

0.00% - 0 porți cu închidere pe întreaga deschidere

0 teljesen fedett kapu, a ház homlokzatából folytatólagosan

cca 9% - 3 porți secuiești

3 Székelykapu

cca 21% - 7 porți care imită tipologii tradiționale, dar parțial, din materiale neadecvate
7 kapu, amely hagyományos tipológiákat imitál, de részben nem megfelelő anyagokból

cca 23%- 8 porți care s-au realizat din materiale netradiționale cu aspect strident
8 kirívó megjelenésű, nem hagyományos anyagokból készült kapu

0.00% - 0 porți aferente conacelor
0 Kúriákhoz tartozó kapu

B. Originalitate / Jelleg

cca 97% - 33 porți fără nicio intervenție
33 eredeti, beavatkozás nélküli

0.00% - 0 porți prezentând intervenții potrivite (de renovare)
0 megfelelő beavatkozással (felújítás)

cca 3% - 1 porți prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)
1 nem megfelelő beavatkozással

C. Stare fizică / Állapot

cca 44% - 15 porți în stare fizică bună
15 jó állapotú

cca 41% - 14 porți în stare fizică medie
14 átlagos állapotú

cca 15% - 5 porți în stare fizică rea
5 rossz állapotú

În afară de un procent infim, de cca 9 % , format din porți secuiești, restul porților din Chedia Mare sunt jumătate simple țărănești, iar jumătate stridente sau imitând neadecvat tipologia locală. Mai mult chiar, cca 44% din toate porțile fie încearcă să imite tipologia cu materiale nepotrivite – cca 23%, fie sunt realizate într-o formă ce nu are legatură cu porțile tradiționale, ba chiar utilizează materiale și volumetrii stridente, ce alterează peisajul general- cca 21%. O singură poartă din tot satul a primit o intervenție, din păcate una nefericită, în rest absolut toate se prezintă în forma originală în care au fost construite. Este unul din motivele pentru care mai puțin de jumătate din porți sunt în stare fizică bună și cca 41% în stare acceptabilă, dar în curs de deteriorare. În jur de 15% din porțile satului sunt în stare avansată de degradare și vor dispărea în următorii ani.

Rezultă că peisajul rural al Chediei Mari este alterat de micile intervenții, ce trebuie reglementate măcar din acest punct încolo, pentru a păstra cele câteva exemple pozitive și atmosfera generală a așezării.

Egy nagyon kis százalékon, kb 9% székelykapu, a többi kapu Nagykedéből nem helyi, hagyományos tipológiákat követi. Sőt mitöbb, kb 44%-a az összes kapunak, vagy próbálja utánozni a hagyományosat, nem megfelelő anyagokkal – kb 23%, vagy olyan alakot ölt aminek semmi köze a hagyományos kapukhoz, sőt mitöbb olyan kirívó anyagokat használ amik megváltoztatják az általános tájképet – kb 21%. Az egész faluból, egyetlen egy kapu részesült beavatkozásban, a összes többi eredeti állapotban van. Ez az egyik oka annak hogy kevesebb mint fele a kapuknak jó fizikai állapotban van, és körülbelül 41% elfogadható, viszont romló állapotban.

Ezek alapján kiderül, hogy Nagykede tájképe eltért a hagyományos formájától, elütő elemeivel, amiket helyre kell állítani, a pozitív példák és az általános hangulat megtartása érdekében.

D. Împrejmui / Kerítés

Au fost numărate 34 împrejmuiri aferente gospodăriilor care au fost clasificate după două categorii: tipologie și starea de degradare. Cele două categorii prezintă următoarele subcategorii:

34 portához tartozó kerítés volt azonosítva, melyek a következők szerint csoportosulnak: típus és állapot. Ezen kategóriák a köv. alkatégóriákat tartalmazzák:

A. Tipologie / Típus

A. Împrejmui simple țărănești

Szimpla, parasztos kerítés

B. Împrejmui cu soclu tradiționale

Kerítés hagyományos talapzaton

C. Împrejmui care imită tipologii tradiționale, dar parțial, din materiale neadevate

Kerítés, amely hagyományos tipológiákat imitál, de részben nem megfelelő anyagokból

D. Împrejmui care s-au realizat din materiale netradiționale cu aspect strident

Kirívó megjelenésű, nem hagyományos anyagokból készült kerítés

E. Împrejmui aferente conacelor din zidărie plină

Kúriákhoz tartozó tömör falazatú kerítés

B. Stare fizică / Állapot

- bună / Jó
- medie / Átlagos
- rea / Rossz

Concluzii / Következtetések:

A. Tipologie / Típus

cca 47% - 16 împrejmuiri simple țărănești

16 simpla, parasztos kerítés

0.00% - 0 împrejmuiri cu soclu tradiționale

0 kerítés hagyományos talapzaton

cca 38% - 13 împrejmuire care imită tipologii tradiționale, dar parțial, din materiale neadevate

13 kerítés, amely hagyományos tipológiákat imitál, de részben nem megfelelő anyagokból

cca 15% - 5 împrejmuiri care s-au realizat din materiale netradiționale cu aspect strident

5 Kirívó megjelenésű, nem hagyományos anyagokból készült kerítés

0.00% - 0 împrejmuiri aferente conacelor din zidărie plină

0 Kúriákhoz tartozó tömör falazatú kerítés

B. Stare fizică / Állapot

cca 50% - 17 împrejmuiri în stare fizică bună

17 jó állapotú

cca 44% - 15 împrejmuiri în stare fizică medie

15 átlagos állapotú

cca 6% - 2 împrejmuiri în stare fizică rea

2 rossz állapotú

În cazul împrejuririlor situația este mai rea decât în cazul porților, satul nepăstrând nici un exemplu de împrejurire cu soclu tradițional. Jumătate din ele sunt împrejuriri simple, țărănești, în timp ce cealaltă jumătate se compune din exemple nefericite de interpretare și imitare greșită a tipologiilor tradiționale, utilizare de materiale necorespunzătoare și generarea, per total a unor accente stridente în peisajul rural. Nici starea fizică a împrejuririlor nu este foarte bună, jumătate din ele aflându-se în proces de deteriorare.

A kerítések helyzete sokkal rosszabb mint a kapuké, a falu nem őrzött meg egyetlen egy hagyományos kerítést sem. Legtöbb egyszerű, paraszti kerítés, míg a másik fele nemmegfelelő alakításon esett át és részben utánzása a hagyományosnak, kirívó és nem megfelelő anyagokat használ mely eltár a falusi tájképtől. A fizikai állapotuk sem túl jó, legtöbb romlási folyamatban van.

E. Fântâni / Kutak

Au fost numărate 34 fântâni aferente gospodăriilor care au fost clasificate după trei categorii: tipologie, originalitate și stare de degradare. Cele trei categorii prezintă următoarele subcategorii:

34 kút volt azonosítva, melyek a következők szerint csoportosulnak: típus, eredetiség és állapot. Ezen három kategória a köv. alkategóriákat tartalmazza:

A. Tipologie / Típus

- A. Fântână cu roată / kerekeskút
- B. Fântână cu cumpănă / gémeskút

B. Originalitate / Jelleg

- fără nicio intervenție
Eredeti, beavatkozás nélküli
- prezentând intervenții potrivite (de renovare)
Megfelelő beavatkozással (felújítás)
- prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)
Nem megfelelő beavatkozással (módosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

- bună / Jó
- medie / Átlagos
- rea / Rossz

Concluzii / Következtetések:

A. Tipologie / Típus

cca 97% - 33 fântâni cu roată / 33 kerekeskút
cca 3% - 1 fântână cu cumpănă / 1 gémeskút

B. Originalitate / Jelleg

cca 94% -32 fântâni fără nicio intervenție
32 Eredeti, beavatkozás nélküli kút
0.00% - 0 fântână prezentând intervenții potrivite (de renovare)
0 megfelelő beavatkozással (felújítás)
cca 6% - 2 fântâni prezentând intervenții nepotrivite (de alterare a arhitecturii inițiale)

2 nem megfelelő beavatkozással (módosítja az eredeti architektúrát)

C. Stare fizică / Állapot

cca 18% - 6 fântâni în stare fizică bună / 6 jó állapotú kút

cca 41% - 14 fântâni în stare fizică medie / 14 átlagos állapotú kút

cca 41% - 14 fântâni în stare fizică rea / 14 rossz állapotban levő kút

O singură fântână în stil vechi, cu cumpănă se mai păstrează în sat, restul fiind fântâni cu roată. Marea majoritate nu au fost niciodată renovate-cca 94%, iar în prezent nu prea mai sunt folosite, deoarece apa a devenit o problemă în zonă odată cu secarea pârâului Kede. Acest lucru se reflectă din plin în starea lor actuală. Numai 18% din fântâni mai sunt în stare bună și un procent apreciabil, de cca 41% sunt deja deteriorate. Pe fondul metodelor de aprovizionare modernă, fântâna se prezintă ca un element pe cale de dispariție din peisajul Chediei Mari, urmând ca satul să piardă unul din elementele definitorii ale gospodăriei harghitene tradiționale.

Egyetlen egy régi módú, gémkút található a faluban, a többi pedig kerekeskút. Nagyrésze soha nem volt felújítva – kb 94%, manapság nem igazán használják, mivel az ivóvízzel gondok vannak a Kede patak kiszáradása miatt. Csak 18%-a a kutaknak jó állapotú, és kb 41% már átlagos-rossz állapotban van. Mivel a falu ellátása vízzel többnyire modern módon történik, a kút már egy eltűnő elem Nagykede tájképéből, így a falu elveszítí az egyik meghatározó elemét a hagyományos életből.

F. Clădiri anexe pentru utilaje, clădiri anexe pentru depozitare, cuptoare, wc în curte, stup de albine, morminte și opere comemorative de război Melléképületek, tározók, kemencék, árnyékszék, méhkaptár, hadisírok és megemlékező alkotások

Au fost numărate 0 anexe pentru utilaje, 26 clădiri anexe pentru depozitare, 1 cuptoare, 31 WC-uri în curte, 2 stupi de albine, 0 monumente vizibil din strada, 0 fantani accesibile de pe domeniul public.

Azonosítva lett 0 mezőgazdasági épület gépeknek, 26 tározó, 1 kemence, 31 árnyékszék, 2 méhkaptár, 0 megemlékező alkotás (hősök terén), 0 az utcán (közterületen) található kút.

5. MONUMENTE ȘI SITURI ARHEOLOGICE / MŰEMLEKEK ÉS RÉGÉSZETI HELYEK

Nu s-au identificat monumente istorice, conform listei monumentelor istorice din 2010, publicată de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național:

Nem lett azonosítva műemlék, a Kulturális Minisztérium által, 2010-ben megjelentetett műemléklista szerint.

6. ELEMENTE PROPUSE PENTRU PROTECȚIE LOCALĂ / HELYI VÉDELEMRE KIJELÖLT ELEMEEK

Toate gospodăriile secuiești tradiționale sunt propuse pentru protecție locală.

Az összes hagyományos székely porta ki lett jelölve helyi védelemre.

Toate șurele tradiționale realizate folosind materiale precum lemn, cărămidă, piatră, țiglă și șindrilă sunt propuse pentru protecție locală.

Az összes hagyományos (fa, téglá, kő, cserép, valamint zsindey) anyagokból épült csűr ki lett jelölve helyi védelemre.

Toate casele tradiționale vechi sunt propuse pentru protecție locală.

Minden hagyományos, régi ház ki lett jelölve helyi védelemre.

Toate porțile tradiționale sunt propuse pentru protecție locală.

Minden hagyományos kapu ki lett jelölve helyi védelemre

Toate fântânile cu roată și fântânile cu cumpănă realizate folosind materiale tradiționale (lemn, țiglă, șindrilă) sunt propuse pentru protecție locală.

Minden kerekes, valamint gémeskút, mely anyaghasználata hagyományos (mint: fa, cserép, zsidely) ki lett jelölve helyi védelemre.

Toate anexele (porumbur, cuptor, bucătărie de vară, etc) realizate din materiale tradiționale (lemn, cărămidă, țiglă) sunt propuse pentru protecție locală.

Minden melléképület (kemence, sütő, stb.), mely anyaghasználata hagyományos (mint: fa, téglă, cserép) ki lett jelölve helyi védelemre.

Detalierea capitolului se regăsește în regulamentul local de urbanism.

A részletek megtalálhatóak a helyi urbanisztikai szabályzatban.

7. ELEMENTE VALOROASE / ÉRTÉKES ELEMÉK

S-au identificat 9 elemente valoroase care descriu în modul cel mai fidel tipologiile existente și autenticitatea satului Chedia Mare.

9 értékes elem lett azonosítva

biserica reformata/ református templom

biserica de pe deal / a gerincen elhelyezett, Kiskedével közös templom és harangláb

nr. 6 – casă/ ház

nr. 10 – gospodărie/ porta

nr. 23 – gospodărie/ porta

nr. 26 – fântână/ kerekeskút

nr. 30 – casă/ ház

nr. 32 – gospodărie/ porta

nr. 35 – gospodărie/ porta

NOTA: In realizarea releveelor din fișele de cartare ale elementelor valoroase, se ia în considerare un grad de aproximare în ceea ce privește compartimentările interioare ale construcțiilor, respectiv anexele existente în cadrul gospodăriilor, întrucât o serie din aceste spații studiate nu au fost accesibile, pentru o documentare în detaliu

MEGJEGYZÉS: az értékes elemek adatlapjaihoz készült felméréseknél az épületek belső feltérképezése, valamint a porták egyes melléképületeinek funkcionális meghatározása hozzávetőleges, mivel a tanulmányozott területek egy része nem volt elérhető egy részletes dokumentációhoz.

Întocmit:

arh. **Bălan Ioan**
urb.peis.**Ioana Mircea**